

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Tylūs kuždesiai išdo klausimais

2012-09-04

ŽURNALAS: KNYGŲ AIDAI

TEMA: ISTORIJA

AUTORIUS: Vladas Liepuonius

DATA: 2012-09

Antanas Tyla,

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS IŽDAS:

XVI AMŽIAUS ANTROJI PUSĖ - XVII AMŽIAUS VIDURYS,

Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Lietuvos istorijos institutas, 2012, 224 p., iliustr., 500 egz.

Dailininkas Saulius Marteckas

Metus pirmą žvilgsnį, atrodo, kad LDK išdas - nuobodi problema, paklaidinsianti skaitytoją lentelių, grafikų, finansinių terminų ir neperprantamų makro-mikro ekonominių procesų marmalynėje. Tačiau iš tiesų tai detektyvo verta tema, pasižyminti neįtikėtinai intriguojančiu siužetu. Jau vien ko vertas paprasčiausias klausimas - iš kur išde pinigai? Kam jie panaudojami? Kaip surenkami? Kokie mokesčiai egzistuoja? Ypač įdomus bajorų „saviapmokestinimo“ klausimas. Juk dažniausiai bajorija suvokiama kaip triukšminga minia, smukdžiusi valstybę. O kiekvieno didiko asmeninės ambicijos stūmė kraštą į nesibaigiančių rietenų chaosą. Tad kaip šis luomas seimuose galėjo laisva valia apsidėti mokesčiais, o ne tik lupti paskutinius baltinius nuo miestiečių ar žydų? Gal tai liudija bajorų sąmoningumą? O gal apsidėjus mokesčiais, jie nesurenkami ar tiesiog išgrobstomi? Taigi kyla platesni, glaudžiai su kitomis temomis besisiejantys klausimai.

Tad reiktų džiaugtis Antano Tylos studija, turinčia papildyti skylėtą poliublijinės LDK vaizdą. Patyręs istorikas išdo problemomis domisi seniai ir ši knyga - ilgamečio darbo vainikavimas. Deja, taip tik turėtų būti. Veikalas nepaprastai nuvilia. Nesibaigiantys seimelių, konvokacijų ar kitų susirinkimų nutarimų, instrukcijų ar šiaip dokumentų atpasakojimai - nuo Tylos neatsiejamas tyrinėjimo stilius. Jie gausiai papildomi lentelėmis bei grafikais, tačiau nepalydimi bent kiek konkretesnėmis išvadomis. Autorius tiesiog nueina pačiu paprasčiausiu ir nuobodžiausiu keliu, o vietoj išvadų pagraudena, kad reikėjo plėtoti krašto kultūrą, o ne švaistyti lėšas karams (p. 62).

Apskritai knygos tekstas perkrautas įvairiausiomis detalėmis ir smulkmenomis, tačiau išdo veikimo mechanizmai, jo santykis su kitomis valstybės institucijomis (pvz., kanceliarija) neanalizuojami. Maža to, kartais išdas pasitraukia į antrą planą, užleisdamas vietą lietuvių lenkų santykiams. Autorius labai nori pabrėžti lietuvių pranašumą ir tyrumą (p. 125). Pasenusios istoriografijos aklas ir beprasmis percitavimas, taip dubliuojant informaciją (pvz., išdininkų sąrašas p. 10), studijai neteikia solidumo. Visiškas nesusipratimas skyrius „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas 1600-1648“. Tai apredaguotas 1986 m. straipsnis su dar vienu įvadu, glaustu konteksto aptarimu ir kitais pasikartojimais. Panašu, kad ši knyga – senų straipsnių skiautinys, sudarytas jaunų klapčiukų ir paties autoriaus net neskaitytas. Kompiliatyvus ir atmetinas jos stilius net nedvelkia profesionalumu ir dar kartą verčia abejoti Valdovų rūmų tiek estetiniais pasirinkimais, tiek darbo kokybe. □